



## KÂTİP ÇELEBİ'DE KARŞILAŞTIRMALI TARİH\* COMPARATIVE HISTORY IN KÂTİP ÇELEBİ

Kayhan ATİK\*\*

### Öz

Karşılaştırmalı Tarih'in ne olduğunu, ne işe yaradığını ve tarih ilmi için ne kadar faydalı olduğunu daha önceki çalışmalarımızda konu edinmiştik. Bu çalışmamızda Kâtip Çelebi'de karşılaştırmalı tarihi ortaya koymaya çalışacağız. Bu çalışmamız başta yazarın "Yunan Roma ve Hıristiyan Tarihi Hakkında Risalesi" ve diğer eserleri üzerine olacaktır. Kâtip Çelebi "İrşadü'l-Hayâra ilâ Târîhi'l-Yunân ve'r-Rûm ve'n-Nasârâ" adlı bu eserini Osmanlılara batı Dünyasını tanıtmak için Osmanlı Türkçesiyle kaleme almıştır. Yazar bu eserini bizzat Batılı eserlerden faydalanarak yazdığını belirttiği için o dönemdeki Batı ve Osmanlı anlayışını aksettirmesi bakımında önemli bir eserdir. Ayrıca laiklik, bizdeki sülûlîğe karşılık geldiği söylenen ve yönetime karışmayan ruhban sınıfı gibi gibi çok önemli konularda, Osmanlı toplumunun aşağı yukarı 19. yüzyıla kadar çok fazla bilgisinin olmadığı konulardır. Kâtip Çelebi'ye göre olması gereken düşmandan yüz çevirmekten ziyade onu tanımının çok daha önemli olduğudur. Bu bakımdan Hıristiyan âlemini Müslümanlara tanıtmak amacıyla bu eserini yazmıştır. Yazarın bu tavrına karşılaştırmalı tarih açısından bakıldığı zaman çok önemli mesajlar ortaya çıkıyor. Çünkü Kâtip Çelebi, Müslümanların Hıristiyanlar hakkında yanlış bilgilerini, yazdığı eserlerle düzelterek iki toplumun düşman olmasını engellemeye çalışıyor. İşte burada karşılaştırmalı tarih çok büyük bir fayda sağlıyor. Yukarıda belirttiğimiz gibi, karşılaştırmalı tarih sadece iki toplumu karşılaştırmakla kalmaz, aynı zamanda iki toplumun birbirleriyle ilgili yalan yanlış bilgilerinin aslını da ortaya koyarak iki toplumun beklide boş yere düşman olmalarını engelleyebilir.

**Anahtar Kelimeler:** Karşılaştırmalı Tarih, Kâtip Çelebi, Osmanlılar, Hıristiyanlar.

### Abstract

We already mentioned about what Comparative History is, what it does, and how useful it is for the science of history. In this work, we will try to reveal the comparative history in Katip Çelebi. In this work we will primarily be studying on the author's "The Essay on Greek Roman and Christian History" and other works. Katip Çelebi wrote this work named "İrşadü'l-Hayâra il Târîhi'l-Yunân ve'r-Rûm ve Nasârâ", in Ottoman Turkish in order to introduce the European thought to Ottoman Turks. Since the author stated that he wrote this work by taking advantage of Western works himself, it is an important work in the sense that it reflects Western and Ottoman conception at that time. In addition, many important issues such as secularism and the class of the ruhban who were said to correspond to the Sufism in our country and which did not interfere with the administration, were the issues Ottoman society didn't have much knowledge on until about the 19th century. According to Kâtip Çelebi, it is far more important to recognize him than to turn away from the enemy. In this respect he wrote this work in order to introduce the Christian world to Muslims. When you look at this attitude of the author from a comparative history perspective, we come to find very important messages. Because Kâtip Çelebi is trying to prevent the two communities from becoming enemies by correcting the wrong information of Turks about the Christians with the works he wrote. Here, comparative history is a huge benefit. As we have pointed out above, comparative history can not only compare two societies, but also can prevent them from being enemies unduly by putting forward the false knowledge of each other.

**Keywords:** Comparative History, Kâtip Çelebi, Ottomans, Christians.

\* Bu makalenin özeti, Sempozyum Bildirileri Kitabında yayınlanmıştır. " ICSSCA International Congress on Social Sciences, China to Adriatic 6. ULUSLARARASI ÇİN'DEN ADRIYATİK'E SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ 29-31 Mart 2018 Ankara".

\*\* Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, kayhanatik@hotmail.com



## Giriş

Daha önceki çalışmalarımızda Karşılaştırmalı Tarih'in ne olduğunu, ne işe yaradığını ve tarih ilmi için ne kadar faydalı olduğunu konu edinmiştik.( Atik, 2014, Atik, 2017, 375) Bu çalışmamızda Kâtip Çelebi'de karşılaştırmalı tarihi ortaya koymaya çalışacağız.

“Karşılaştırmalı Tarih: Zaman ve mekân açısından farklı iki toplum veya zaman ve mekân açısından yakın ve birbirlerinden sürekli etkilenmiş iki toplumun karşılaştırılmasıdır. Çok temel olarak farklı zamanlarda veya coğrafi çevrede benzer tarihi olayların düzenli incelenmesidir. Karşılaştırmalı Tarih, detaylı inceleme ve karşılaştırma için birçok bilgi toplar ve sonra önemli benzer ve farklı durumları karşılıklı tanımlamak için çalışır. Karşılaştırmalı Tarih sayesinde, tarihi hadiseleri ve kurumları, o devrin şartları ve fikir akımlarını tespit ederiz. Tarihsel olay ve kurumların günümüze olan etkileri, yaşayan yaşamayan gelenek ve adetler karşılaştırılır. Geçmişteki olayları açıklayarak günümüzün gerçeklerini berraklaştırmaya çaba sarf ederiz. Tarihte karşılaştırma yapmadan bir kısım hükümlere varılırsa, insanlar yanılabilir. Ayrıca Türkiye’de karşılaştırmalı tarih araştırmaları yeteneği çok fazla gelişmediği için, neyi benimserseniz tarihe onun penceresinden bakıyoruz ve onu emsalsiz görüyoruz”. (Atik, 2014, 273) Karşılaştırmalı tarih sayesinde olaylara daha objektif ve tarafsız bakabilir ve daha sağlıklı kararlar verebiliriz.

Asıl adı Mustafa ibn. Abdullah olan Kâtip Çelebi 1609’da İstanbul’da doğmuş, 1659’da yine aynı şehirde vefat etmiştir. Kâtip Çelebi çok yönlü bir ilim ve fikir adamıdır. Eserinde kendi ifadesiyle “sahip olduğu yüce himmet tek bir fen ile yetinmesine izin vermemiştir”. Tarih, coğrafya, atlas, felsefe, astronomi, matematik, hadis, tefsir gibi ilimlerle uğraşmıştır. Ayrıca yazar bu eserini yazarken tercüme ettiği Latince Atlas Minör ve başka Latince eserlerden de istifade ettiğini belirtir. (Yurtoğlu, 2012, 37-39; Uludağ, 2016, 7).

Biz bu çalışmamızda Kâtip Çelebi’nin, “ İrşadü'l- Hayâra ilâ Târîhi'l-Yunân ve'r-Rûm ve'n- Nasârâ” ve “Mizânü'l-Hakk Fî İhtiyâri'l-Ehakk” adlı iki eserinde duracağız.

### **1-Kâtip Çelebi “ İrşadü'l- Hayâra ilâ Târîhi'l-Yunân ve'r-Rûm ve'n- Nasârâ” adlı eser**

Kâtip Çelebi (1609-1657 “ İrşadü'l- Hayâra ilâ Târîhi'l-Yunân ve'r-Rûm ve'n- Nasârâ” (Yunan Roma ve Hristiyan Tarihi Hakkında Risalesi). (Yurtoğlu, 2012) adlı bu eserini Osmanlılara batı dünyasını tanıtmak için Osmanlı Türkçesiyle kaleme almıştır. Yazar bu eserini bizzat Batılı eserlerden faydalanarak yazdığını belirttiği için o dönemdeki Batı ve Osmanlı anlayışını aksettirmesi bakımından önemli bir eserdir. Ayrıca laiklik, bizdeki sülûfiğe karşılık geldiği söylenen ve yönetime karışmayan ruhban sınıfı gibi çok önemli konularda, Osmanlı toplumunun aşağı yukarı 19. yüzyıla kadar çok fazla bilgisinin olmadığı konulardı. (Yurtoğlu, 2012, 37-39).

Eserin yazılma sebebi Hristiyanların başta Amerika kıtası olmak üzere Atlas Okyanusu ile Hint Okyanusu’ndaki birçok yeri ele geçirmeleri ve İslam âlemi ve Osmanlılar için büyük bir tehdit unsuru olarak yaklaşmalarıdır. Tabii ki bu durum Müslümanların Hristiyanlara karşı düşmanlık ve nefret duygularının ortaya çıkmasına, onlardan yüz çevirmelerine, hatta onlar hakkında yalan yanlış, gerçek olmayan bilgi ve kanatların oluşmasına sebep olmuştur. Kâtip Çelebi, düşmandan yüz çevirmekten ziyade onu tanımanın çok daha önemli olduğunu belirtiyor. Bu bakımdan Hristiyan âlemini Müslümanlara tanıtmak amacıyla bu eserini yazmıştır.(Yurtoğlu, 2012, 37-38).

Yazarın bu tavrına karşılaştırmalı tarih açısından bakıldığında zaman çok önemli mesajlar ortaya çıkıyor. Çünkü Kâtip Çelebi Müslümanların Hristiyanlar hakkında yanlış bilgilerini, yazdığı eserlerle düzelterek iki toplumun düşman olmasını engellemeye çalışıyor. İşte burada karşılaştırmalı tarih çok büyük bir fayda sağlıyor. Yukarıda belirttiğimiz gibi, karşılaştırmalı tarih sadece iki toplumun sahip olduğu fikirleri karşılaştırmakla kalmaz, aynı zamanda iki toplumun birbirleriyle ilgili yalan yanlış bilgilerinin aslını da ortaya koyarak iki toplumun beklide boş yere düşman olmalarını engelleyebilir. Yazar 17. asırda gerçekten karşılaştırmalı tarih açısından önemli bir bakış açısı ve yöntemi ortaya koymuştur diyebiliriz.



Kâtip Çelebi, Müslümanların Hıristiyan inancıyla ilgili en fazla konu ettikleri, vaftiz, üçleme, bedenleşme ve kefarete, komün yon ayini ve günah çıkarma gibi konulardan bahsetmiştir.

Vaftiz'i açıkladıktan sonra üçleme inancını şöyle açıklar: Bütün Hıristiyanlar şu görüşte olduğunu söyler. Allah'ın bir özü vardır, fakat üç kişiliğe sahiptir. Baba, Oğul, Kutsal Ruh. Bu üç kişilik aslında aynı öze sahiptir ancak kişilik olarak farklıdır. Bu konuda Hıristiyanlar ayrılığa düşmüşlerdir. Bazıları bu kişiliklerin özel bir duruma delalet ettiğini, bazıları ise bizzat bireylere benzediğini, hatta bazılarının da tanrısal niteliklerden ibaret sıfat olduğunu belirtirler. Bir kısmı da daha değişik yorumlayarak, Baba teriminin zat, Oğul teriminin kelime olduğunu; bunun yani kelimenin bir çocuğun babasından olması gibi olmayan, belki Güneş ışığının Güneş'ten çıkıp yayılması gibi babadan doğan bir ilim olduğundan bahseder. Kutsal Ruh ise, baba ile oğul arasındaki bağlantı ve hayattır. (Yurtoğlu, 2012, 40-41).

Hatta daha sonra üçleme inancında üç ayrı mezhebin farklı görüşlerinin olduğunu belirtir ve bunları tek tek izah eder. Genel olarak uzlaştırmacı bir anlayışla üçleme inancını açıklamaya çalışır. Ayrıca zaman zaman " Yüce Allah'ın tek bir özü vardır", "Bazıları bu kişiliklerin özel bir duruma delalet ettiğini, bazıları ise bizzat bireylere benzediğini, hatta bazılarının da tanrısal niteliklerden ibaret sıfat olduğunu belirtirler" gibi ifadelerle sanki uzlaştırmaya gidiyor. Onların dini ilkelerinin bozukluğunu göstermeye uğraşmayıp, bu topluluğun sadece dini kurallarını açıklamakla yetinmiştir. Bu tutumunda da düşmanlıkları artırma yerine, onların dini kurallarını Osmanlı toplumuna açıklamayı daha uygun görmüştür.

Yazar eserinin ikinci bölümünde ise Hıristiyan devletlerin yönetim ve yöneticileriyle ilgili konulardan bahseder. Yönetimle ilgili üç büyük filozofun görüşlerinde bahseder. Bunlardan birincisi, Platon'un görüşüdür. Platon'a göre, Adaletli ve bilge bir kral halkı yönetmesi gerekir. Dünyadaki devletlerin çoğunun bu şekilde idare edildiği sisteme monarşi denmektedir. İkinci filozof olan Aristo'ya göre ise, yönetim devletin ileri gelenlerinin elinde olması gerekir. Bu sistemde seçkin biri lider olur diğerleri onun yardımcısı olur. Üçüncü filozof Demokritos ise, yönetimin halka ait olması gerektiğini savunur. Her bölge kendilerinin haklarını korumak için akıllı ve güvenilir gördükleri kişileri kendilerini yönetmek için merkeze gönderir. (Yurtoğlu, 2012, 46-47).

Kâtip Çelebi burada ise monarşi, aristokrasi ve demokrasinin ne anlama geldiğini, nasıl uygulandığını teferruatlı bir şekilde anlatmış. Batı'daki siyasi rejimler hakkında, özellikle demokrasi rejimini detaylı bilgi vererek, yöneticinin seçilme usullerini açıklamıştır. Böylece Müslümanlara ve Osmanlılara Hıristiyanların yönetimleri hakkında bilgi vererek onları aydınlatmaya çalışmıştır. Dolayısı ile iki hasım medeniyetin birbirini daha iyi tanımalarına vesile olmuştur.

Yazar daha sonra Hıristiyan yöneticilere verilen unvanları - imparator, kayser, kral, duka, kont, -uzun uzun açıklar. Sonra Hıristiyan hükümdarların hükümdarlık alametlerinde- taç, bayrak, para- bahseder. Daha sonra din adamlarını unvanları- papa, patrik, arkiepikopos- gibi isimleri açıklar. Bütün bunları Osmanlıların Hıristiyanları daha iyi tanuması için yapar. (Yurtoğlu, 2012, 48-53).

Seçkin piskoposlardan seçimle oluşan bir yargılama sistemi vardır. Yargılama sistemini en ince ayrıntılarıyla anlatmıştır. Bu kurullardaki görev alan kişilerin her sene değiştirildiğini ve en önemlisi yönetimde yolsuzluğa hiçbir şekilde müsamaha gösterilmediğini belirtmiştir. Ayrıca bizde çok yanlış anlaşılabilir ruhban sınıfının, bizdeki sufilere benzeyen, yönetimden uzak duran dini bir zümre olduğunu belirtir. Daha doğrusu kliseliler iki kısma ayrılır, birincisi dini yönetimde görev almayanlar. Bizdeki tarikat şeyhleri topluluğu ve ibadetle meşgul olan kesimdir. İkincisi ise, dini görevler alanlardır. Bunlarda bizdeki kadılar ve müftüler benzerler. (Yurtoğlu, 2012, 50-53).

Yazar burada Müslümanlar arasında dün de bugünde yanlış anlaşılabilir ruhban sınıfı hakkında yanlış bilinenleri düzeltmek için açıklamalarda bulunmuştur. Yani ruhban sınıfının bizdeki tarikat şeyhleri ve devamlı ibadetle meşgul olan sufi dervişler gibi olduğunu belirtir. Böylece bugünde açıklığa kavuşması gereken bir hususu, o gün açıklamaya gayret göstermiştir.



Yani Müslümanların bildiği ruhbanlık ile batıda uygulanan gerçek ruhbanlığı karşılaştırarak yanlış bilgilerin düzelmesine vesile olmuştur.

### 2-Kâtip Çelebi, “Mizânü'l-Hakk Fî İhtiyâri'l-Ehakk” adlı eser

Kâtip Çelebi'nin diğer eseri ise “Mizânü'l-Hakk Fî İhtiyâri'l-Ehakk- İhtilaf İçinde İtidal-” isimli eserdir. Bu eserinde, onu daha fazla sabırlı, tahammüllü ve anlayışlı görmekteyiz. Özellikle “ hikmet(felsefe) ile şeriatı cem ve telif eden âlimleri ” takdir etmektedir. Şeriat adına felsefeye günah ve yasak koyan âlimleri şiddetle kınamıştır. Akli ilimler ile şer'i ilimlere bir kuşun iki kanadına benzetmiştir. ( Uludağ, 2016: 8) Yani birisi olmadan diğerinin hiçbir anlamının olmadığını, ancak ikisinin birlikte bir işe yarayacağını vurgulamak istemiştir.

Kâtip Çelebi medrese tahsili görmemiş fakat medresede okutulan derslerin tamamını öğrenmiştir. Dışarıdan ilim öğrendiği için dini düşüncüyü daha iyi öğrenme fırsatı doğmuştur. Çünkü bir düşünce sistemini, o düşünce sisteminin içinde kalarak, değerlendirmektense, dışında kalıp daha objektif bir şekilde, hiç bir şeyden etkilenmeden değerlendirmek daha sağlıklı olur. İşte birçok bilim dalında eserler yazması ve dini konularda daha doğru tespitler yapmasının sebebi bundandır. ( Uludağ, 2016: 8-9). Özellikle “ İrşadü'l- Hayâra ilâ Târîhi'l- Yunân ve'r-Rûm ve'n- Nasârâ” isimli eserini yazmasının sebebi de bu olsa gerektir. Çünkü medreselilerin görmediği veya farkına varmadığı konulardan bahsetmiştir. Diğer dinlerden olanlara karşı daha objektif davranma yöntemlerini bize belirtmiştir. Ayrıca yazar diğer din ve inançları da öğrenerek daha tarafsız davranmaya çalışmıştır.

Yazar bu eserinde o günün Osmanlı'sında çok ciddi siyasi, sosyal etkilenmelere sebep olan Kadızade ve Sivasi tartışmalarına da karşılaştırmalı tarih yöntemi ile cevap vermeye çalışmıştır. Çünkü Kadızade ve Sivasi taraftarlarının her biri kendilerinin haklı olduğunu iddia ediyordu. Kâtip Çelebi bu eserinde iki İslam âliminin ifrat ve tefrit durumlarını ortaya koyarak adeta onları uzlaştırmaya çalışmıştır.

İki âlimin durumlarını şöyle izah etmiştir. Yazdığımız konuların çoğunda Kadızade Efendi bir tarafı, Sivasi Efendi bir tarafı tutmuştur. İki din adamının taraftarları da birbiriyale çekişip cedelleştiler. Uzun yıllar bu iki din adamının arasındaki dedikodular sürüp gitti. Beyhude mücadelenin dolaylı iki taraf arasına muazzam bir kin ve nefret girdi. Kadı zadeliler bu hususta halk arasında çok aşırı kişiler olarak tanınır. Ben daha önceden de birçoklarını itidal sınırına getirmek için uyardım. Şimdi de onları taassuptan kurtarmak için bu risaleyi yazdım diyor.

Yazar ihtilafli konuları ortaya koymuş, “ Meselenin ifratı şudur, tefriti şudur, itidali de budur ” demek suretiyle tarafların görüşlerini karşılaştırıp daha sonra muhakeme ederek, orta yolu bulmaya gayret göstermiştir. Kâtip Çelebi akla ve ilme önem veren, serbest fikirli ve düşünceli, dinine bağlı, fakat taklitçiliğe ve bağnazlığa karşı bir bilim adamıdır. O daima âlim geçinen taklitçi ve bağnaz bilim adamlarını eleştirirdi. Kâtip Çelebi toplumdaki çeşitli zümreler arasındaki farklı görüşleri ve değerlendirmelerin kaçınılmaz ve hatta gerekli olduğunu ileri sürmüştür. Meselelerin tafsilat ve teferruatıyla uğraşmazdı. Genel ve sürekli olan esasları araştırır, bunları açıklardı. (Uludağ, 2016, 10-15).

Yazar Osmanlı döneminde iki önemli âlimin ihtilafli meselelerini ortadan kaldırmak için, onların ifrat ve tefrit yönlerini ortaya koyarak, orta yolu bulmaya çalışmış ve çözüm getirmek için bu eserini yazmıştır. İki âlimi uzlaştırmaya çalıştığı konulardan bazıları şunlardır. Hızır'ın Hayatı, Teganni, Raks ve Deveran Hakkında, Resulullah'ın Anne ve Babası Hakkında, Firavunun İmanı Hakkında, Yezid'e Lanet Okuma Hakkında, Sivasi Efendi ve Kadızade Efendi Hakkında vs.

Ayrıca eser, sadece 17. Asrın başından itibaren ilmi düşünce ve dini hayat hakkında bize bilgi vermekle kalmaz. Aynı zamanda okuyucuya bu asrın öncesi ve sonrası içinde bir mukayese yapma imkânını da vermiş olur.

### Sonuç

Yukarıda belirttiğimiz gibi, daha önceki çalışmalarımızda Batı'da ve İslam Dünyası'nda karşılaştırmalı tarih çalışmalarına yer vermiştik. Karşılaştırmalı tarihin literatürdeki serüveni şöyle açıklanır. 18. Yüzyılda, Montesquieu, Voltaire, Adam Smith ve diğerleri tarafından önemli



bir uzmanlık alanı olarak ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra 19. Yüzyılda Alexis de Tocqueville, Karl Marx, Max Weber gibi sosyolog ve ekonomistler karşılaştırmalı tarih üzerinde durmuşlardır.

Fakat biz Karşılaştırmalı Tarih'in İslam Dünyasında bu tarihlerden çok daha önce başladığını göstermeye çalıştık. İbn. Haldun Mukaddimesinde, İslam ülkeleri ve milletlerini, Doğu İslam Dünyası ile Batı İslam Dünyasını, İlimler arasındaki ilişkileri, Eğitim öğretim ve öğretmenlik mesleğini, daha sonra da yerli ve göçebe toplumları karşılaştırmıştır. Değişik hukuk sistemlerini birbiriyle karşılaştırma işlevine yönelik olarak gelişmiştir. Bu bilimin en tanınmış temsilcilerinden biride Debusidir. Farabi ve Beyrunî Hint kültürünü incelemişler ve buradaki değişik görüşleri karşılaştırmalı bir değerlendirmeye tabi tutmuşlardır. İbn. Esir ise Doğu ve Batı Tarihçileri ve tarih yazımını karşılaştırmıştır. Biruni, Hint Kültürünü karşılaştırmalı incelemiştir. İbn.Miskeveyh ve Reşidü'd-din de karşılaştırma metodunu kullanmıştır. Yani İslam Dünyası X. Asırda karşılaştırmalı tarihi uygulamıştır.

Bu çalışmamızda da Kâtip Çelebi'de karşılaştırmalı tarihi incelemeye çalıştık. " İrşadü'l-Hayâra ilâ Târihi'l-Yunân ve'r-Rûm ve'n- Nasârâ" adlı eserin yazılma sebebi Hıristiyanların başta Amerika kıtası olmak üzere Atlas Okyanusu ile Hint Okyanusu'ndaki birçok yeri ele geçirmeleri ve İslam âlemi ve Osmanlılar için büyük bir tehdit unsuru olarak yaklaşmalarındır. Tabi ki bu durum Müslümanların Hıristiyanlara karşı düşmanlık ve nefret duygularının ortaya çıkmasına, onlardan yüz çevirmelerine, hatta onlar hakkında yalan yanlış, gerçek olmayan bilgi ve kanatların oluşmasına sebep olmuştur. Kâtip Çelebi'ye göre, düşmandan yüz çevirmekten ziyade onu tanımanın çok daha önemli olduğunu belirtiyor. Bu bakımdan Hıristiyan âlemini Müslümanlara tanıtmak amacıyla bu eserini yazmıştır.

Yazarın bu tavrına karşılaştırmalı tarih açısından bakıldığı zaman çok önemli mesajlar ortaya çıkıyor. Çünkü Kâtip Çelebi Müslümanların Hıristiyanlar hakkında yanlış bilgilerini, yazdığı eserlerle düzelterek iki toplumun düşman olmasını engellemeye çalışıyor. İşte burada karşılaştırmalı tarih çok büyük bir fayda sağlıyor. Yukarda belirttiğimiz gibi, karşılaştırmalı tarih sadece iki toplumun sahip olduğu fikirleri karşılaştırmakla kalmaz, aynı zamanda iki toplumun birbirleriyle ilgili yalan yanlış bilgilerinin aslını da ortaya koyarak iki toplumun beklide boş yere düşman olmalarını engelleyebilir.

Yazar diğer eseri "Mizânü'l-Hakk Fî İhtiyâri'l-Ehakk" 'ta ise o günün Osmanlı'sında çok ciddi siyasi, sosyal etkilenmelere sebep olan Kadızade ve Sivasi tartışmalarına da karşılaştırmalı tarih yöntemi ile cevap vermeye çalışmıştır. Çünkü Kadızade ve Sivasi taraftarlarının her biri kendilerinin haklı olduğunu iddia ediyordu. Kâtip Çelebi bu eserinde iki İslam âliminin ifrat ve tefrit durumlarını ortaya koyarak adeta onları uzlaştırmaya çalışmıştır. Hatta "Mizânü'l-Hakk Fî İhtiyâri'l-Ehakk" adlı eserinde bu bu iki âlimi uzlaştırmak ve meselelerinin çözümü için yazmıştır. Yazar 17. Asırda gerçekten Karşılaştırmalı Tarih açısından önemli bir bakış açısı ve yöntemi ortaya koymuştur diyebiliriz.

#### KAYNAKÇA

Atik, Kayhan (2014). Tarih Araştırmalarında Yeni Bir Yöntem: Karşılaştırmalı Tarih. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 16, s. 272.

Atik, Kayhan (2017). Tarih Yazımı Üzerine. *Karşılaştırmalı Tarih Yöntemi*, Editör: İsmail Özçelik, Ankara.

Yurt oğlu, Bilal (2012). *Kâtip Çelebi'nin Yunan Roma ve Hristiyan Tarihi Hakkında Risalesi*. Ankara

Uludağ, Süleyman (2016). *Kâtip Çelebi, Mizânü'l-Hakk Fî İhtiyâri'l-Ehakk- İhtilaf İçinde İtidal-*. İstanbul.